

Avrupa Birliği tarafından
eş-finanse edilmektedir

Engelli Kız
Çocuklarla
STEAM
Atölyeleri
Düzenleme
Rehberi

Hazırlayan
Selen Doğan

Editör
Sinem Sefa Akay

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği, tüm STEAM (Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Sanat, Matematik) çalışmalarını, dört savunuculuk programından biri olan “Eğitime ve Mesleğe Yönlendirmede Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla STEAM Programı” çerçevesinde yürütür.

Uçan Süpürge Derneği'nin toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla geliştirdiği ve ülke genelinde uyguladığı STEAM projeleri, toplumsal cinsiyete dayalı önyargılar ve klişelerin meslek seçimine olumsuz etkisini ortadan kaldırmayı hedefler. Bu çalışmalar aynı zamanda, kız çocukların nitelikli eğitime erişimi ve doğru meslek seçimi için kamu politikalarının ve ebeveyn tutumlarının dönüştürülmesine yönelik savunuculuk faaliyetleridir.

Bu rehber, Uçan Süpürge Derneği'nin UNICEF desteğiyle yürüttüğu, Avrupa Birliği tarafından eş-finanse edilen ACAR Projesi kapsamındaki “Bilgi ve Kaynak Üretimi Yoluyla Engelli Hakları Örgütlerinin Hak Temelli Yaklaşım ve Çocuk Hakları Odağının Güçlendirilmesi Projesi”nin bir ürünüdür.

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği
Ankara, 2025

Bu rehber Avrupa Birliği'nin eş finansman desteği ile UNICEF tarafından yürütölen ACAR Projesi Sivil Toplum Örgütleriyle İş Birliği Programı kapsamında desteklenen “Bilgi ve Kaynak Üretimi Yoluyla Engelli Hakları Örgütlerinin Hak Temelli Yaklaşım ve Çocuk Hakları Odağının Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. İeriğin sorumluluğu tamamıyla Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneğine aittir ve Avrupa Birliği ve UNICEF'in görüşlerini yansıttığı şekilde yorumlanamaz.

Neden bu rehber? 1

STEAM Nedir? 2

Neden STEAM alanında çalışıyoruz? 3

Yasal dayanaklar 4

Klişeler 6

Engelli Kız Çocuklar ile/için STEAM Atölyeleri Nasıl Planlanır ve Gerçekleştirilir?

Atöyelere çağrı ve davet nasıl yapılır? 11

Kolaylaştırıcılar için öneriler 14

STEAM-maker'lar için öneriler 15

Rol modellerin katılımı 16

Refakatçilerle iletişim 17

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık 18

Çocuk ve yetişkin güvenliği önlemleri 19

Fotoğraf ve video çekiminde dikkat edilmesi gerekenler 20

Sivil toplum örgütleri STEAM'i bir güçlenme aracı olarak nasıl kullanabilir? 21

STEAM'i atölyeleri planlama önerileri 23

Örnek deney listesi 25

Örnek onam formu 27

Mini sözlük 28

İÇİNDEKİLER

Neden bu rehber?

Bu rehberi; uzuv ve yeti çeşitliliği olan, **nöroçeşitliliği** bulunan veya **nadir hastalıkla** yaşayan kız çocuklar ve genç kadınların STEAM konularında bilgi ve farkındalıklarının artırılması amacıyla hazırladık. Eğitime yönlendirmede ve meslek seçiminde engelli kız çocukların bu alanlara teşvik edilmesi, engellilere yönelik eğitim veren kurumların STEAM uygulamalarını programlarına dahil etmesi için savunuculuk faaliyetleri yürütülmesine dikkat çekmek istedik. Sivil toplum örgütlerini engelli kız çocuklara yönelik veya onlarla birlikte STEAM atölyeleri düzenlemeye cesaretlendirmek ve bu atölyelerde **kolaylaştırıcılık** yapacak kişiler için pratik bir rehber hazırlamak için yola çıktık. Bu rehber, atölye çağrısından katılımcıların seçimine, mekanların erişilebilirliğinden yöntem ve araçların çeşitliliğine, çocuk güvenliğinden etik ilkelere, atölyelere konuk olacak rol modellerin seçiminden kolaylaştırıcılar için dikkat edilmesi gereken hususlara kadar birçok bilgi ve deneyimi içeriyor.

İşaretili kavramlar için mini sözlük kitapçığının sonunda

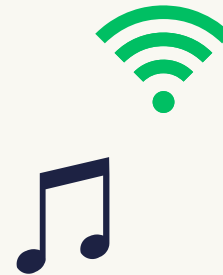
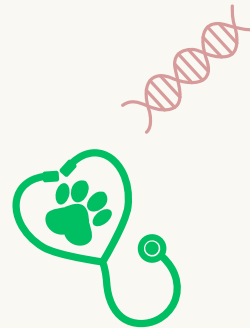
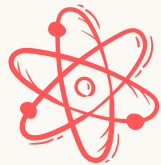
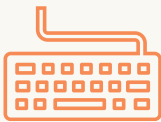
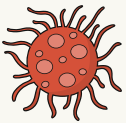
Engelli kız çocuklar için STEAM mesleklerinin eğitim politikalarıyla ebeveyn, bakım verenler, aileler ve çocuğun en yakın çevresindeki yetişkinler tarafından teşvik edilmesi gerekiyor. Anayasal bir hak olan eğitim hakkı her çocuk için nitelikli bir eğitimi hedeflese de, engelli çocuklar ve özellikle kız çocuklar örgün eğitimde eşit fırsatlara erişemedikleri için STEAM alanlarıyla neredeyse hiç tanışmıyor. Ancak, bilgi kaynakları, öğrenme metotları, ders materyali, okul ortamı ve destekleyici süreçler erişilebilir ve kapsayıcı bir yaklaşımla tasarlandığı ve uygulandığında, öğretmenler veya eğiticiler ilgili beceri ve bilgilere sahip olduğunda engelli ve nadir hastalıkla yaşayan kızlar da STEAM alanlarında eğitim almaya ve ileride bu meslekleri seçmeye yönelebiliyor. Bu amaçla düzenlenecek atölyeler engelli kızlara akranlarıyla eşit fırsatlara sahip olma ve potansiyellerini çok yönlü kullanabilme şansı vereceği gibi, toplum, yetişkinler, aileler ve karar vericilerin algısını değiştirerek, farkındalık yaratarak engelli çocukların mühendislik, matematik, bilişim, fen, sanat gibi alanlarla ilgilenip kendilerini geliştirebileceğini ve meslek sahibi olabileceğini savunuyor.

STEAM nedir?

STEAM, bireyi ve içinde bulunduğu toplumu geliştirici ve dönüştürücü bir eğitim-öğretim stratejisidir. Çocuklara ileride seçecekleri meslekleri tanıma, bunun için uygun eğitim fırsatlarını değerlendirme, becerilerinin farkına varma, yapabilirliklerini ve yaratıcılıklarını keşfetme olanağı sunar. STEAM eğitimi; bilim, teknoloji, mühendislik, sanat ve matematiği öğrencilerin sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin artırılmasına rehberlik etmek için kullanan bir öğrenme yaklaşımıdır.

STEAM, **bilim, teknoloji, mühendislik ve matematiği (STEM) sanatla** tamamlayarak öğrencilerin bu alanlardaki öğrenme süreçlerini sanat uygulamaları, tasarım ilkeleri ve standartlarıyla bir araya getirir, bilgiye sanatsal ifadeyle yeni bir boyut katar.

STEAM alanında edinilen bilgiler ve deneyim sanat alanına aktarılarak disiplinler arası öğrenme ve bütüncül gelişim gerçekleşir. Örneğin geometride edinilen matematiksel kazanımlar ve çizim becerisi resim alanında öğrenmeyi pekiştirir. Dijital ortamda üç boyutlu tasarımlar veya mühendislik hesaplamaları heykel alanında yaratıcılığı güçlendirebilir. Sanat burada hem öğrenmeyi hem de aktarmayı kolaylaştıran bir araçtır.

Pek çok ülkede kullanılan bir öğrenme stratejisi olan STEAM Türkiye’de de uygulanıyor. Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği farklı zamanlarda farklı destekçilerle hak temelli ve yenilikçi bir yaklaşım olarak "Toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla STEAM Atölyeleri"ni geliştirdi. Kamu kurumlarından sivil toplum örgütlerine farklı paydaşlar ve destekçilerin katkılarıyla düzenlenen seminerler, rol model buluşmaları ve deney uygulamalarını içeren bu atölyeler 81 ildeki okullarda kız çocuklar ve öğretmenlerle yapıldı. Kapsayıcı bir STEAM yaklaşımını benimseyen derneğimiz, Aralık 2021’de İsviçre Büyükelçiliği’nin Ankara’daki rezidansında, Türkiye’de bir ilk olan “Engelli Kız Çocuklarla STEAM” buluşmasını; serebral palsili, koklear implantlı, otistik, down sendromlu, görme engelli ve nadir hastalığı bulunan altı kız çocuk ve refakatçileriyle gerçekleştirdi.

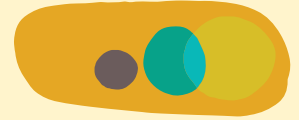
NEDEN STEAM ALANINDA ÇALIŞIYORUZ?

Uçan Süpürge Derneği’nde STEM ile başlayan yolculuğumuz sanat/tasarımı da içine alarak STEAM’e dönüştü. “Savunuculuk için Sanat Programı”mız böylece bilim ve teknolojiyle bir araya geldi ve kız çocukların nitelikli eğitime erişimi, devamında hayallerindeki mesleklere ulaşmaları için STEAM yaklaşımının önemini vurguladığımız projelerin yolunu açtı. Derneğin kuruluşundan beri yürüttüğümüz çocuk yaşta/erken/zorla evliliklerin önlenmesine dair çalışmalarımız kız çocuklar ve kadınlara yönelik şiddetle mücadelede eğitimin rolünü sıklıkla vurguluyor; kız çocuklar ne kadar uzun süre eğitim sisteminde ve okulda kalırsa evlendirilme riski o kadar azalıyor. Diğer yandan, alan ve meslek seçiminde de kız çocuklar toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargılar ve sınırlandırmalarla karşı karşıya kalıyor ve toplumun ‘kadınlara uygun’ gördüğü iş kollarına yönlendiriliyor veya çalışma yaşamından tamamen uzak tutuluyor. Bu döngüyü kırmaya istekli, seçimlerini dayatılan cinsiyet rollerine göre değil, yetenekleri ve hayallerine göre yapmak isteyen kız çocuklar için fırsatları çoğaltmak, erişilebilir kılmak ve onları cesaretlendirmek ve desteklemek için Uçan Süpürge Derneği ağlar ve bağlar kurmaya devam ediyor.

işaretili kavramlar için mini
sözlük kitapçığının sonunda

Engelli çocuklar, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nde açıkça belirtilen ve taraf devletlerin iç hukuklarını bu yönde düzenlemelerinin beklendiği **erişilebilirlikle** ilgili sorunların yanı sıra **makul düzenleme** ve **evrensel tasarım** ilkelerinin gözetilmemesi gibi bir dizi sebeple nitelikli eğitim hakkından mahrum bırakılıyor. Engelli kız çocuklar da engeli olmayan kız çocuklar gibi, toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargılarla karşı karşıya kalıyor, eğitimde eşit fırsatlara ulaşamıyor. Ne var ki beklentilerini ve hayata dair hedeflerini ifade edebilen, elverişli ortam sunulduğunda ve desteklendiğinde ileri eğitim evrelerine geçip başarılı olabilen engelli çocukların varlığı da göz ardı edilmemeli. Toplumsal cinsiyete dayalı önyargılar nedeniyle kültürel/geleneksel yaklaşımla belli işleri yapamayacağı varsayılan kız çocuklar için STEAM yaklaşımı önemli bir fırsat, yöntem ve çözüm. Engelli kız çocukların da STEAM alanlarıyla tanıştırılması, bilim ve teknolojide kendini göstermiş ve başarı kazanmış engelli kadınların rol model olarak onlara tanıtılması bu atölyelerin süper gücü.

Yasal Dayanaklar

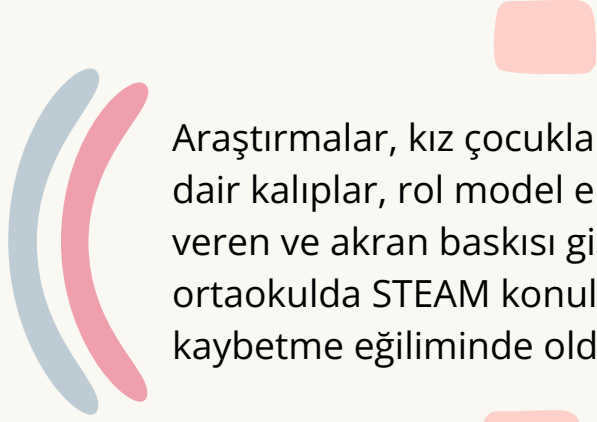
Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi Madde 8 (b) Erken yaşta itibaren tüm çocukların eğitim sisteminin her aşamasında **engelli bireylerin insan haklarına saygıyla yaklaşmasını** teşvik etmeyi; Madde 24 (b) Engellilerin; kişiliklerinin, yeteneklerinin, yaratıcılıklarının, zihinsel ve fiziksel becerilerinin **potansiyellerinin en üst derecesinde gelişiminin sağlanmasını hükme bağlamıştır**. 24. maddenin 5. bölümü ise "Taraf Devletler engellilerin genel yüksekokul eğitimine, mesleki eğitime, erişkin eğitime ve ömür boyu süren **eğitime ayrımcılığa uğramaksızın diğer bireylerle eşit koşullar altında erişimini** sağlar. Taraf Devletler bu amaçla engellilerin ihtiyaçlarına uygun makul düzenlemelerin yapılmasını temin eder" demektedir. Engellilerin haklarını uluslararası düzeyde güvence altına alan bu sözleşmeye Türkiye 2009 yılından beri taraf. Engelli kız çocukların hem **toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısına uyumlu ulusal ve yerel veya kurumsal stratejilerle desteklenmesi** hem de eğitime ve mesleğe yönlendirmelerinde bilim-teknoloji alanlarının da hesaba katılmasının hukuki dayanağı bu sözleşmedir. Herkes için erişilebilir olan eğitim hizmetinin sunumu engelli kız çocukların güçlenmesi ve **katılım hakkının geliştirilmesi** açısından anayasal bir yükümlülüktür.

Eşitliği bozan kültürel normlar, toplumsal beklentiler, kaynak eksikliği gibi sorunlar kız çocukların STEAM eğitimine devam etmesini ya sınırlandırıyor ya da bu eğitim fırsatını tamamen ortadan kaldırıyor.

Tam da bu nedenle küresel istatistikler kadınların ve kız çocukların hem eğitim hem de istihdam açısından STEAM ile ilgili alanlarda temsiliyetinin düşüklüğünü kanıtlayan verilerle dolu. Bu eksik temsilin ardındaki asıl neden ise kadınların bu alanlara ilgisine ve hevesine ket vuran toplumsal cinsiyet normları ve rol model eksikliği.

STEAM eğitimi, kız çocukların gelecekte yer alacakları iş dünyası için gereken beceri ve zihniyeti geliştirmelerine yardımcı oluyor. STEAM eğitimi aynı zamanda kız çocukların dünya sorunlarıyla bağ kurmasını sağlayarak onları toplumlarına ve dünyaya fayda sağlayacak çözümler üretmeleri için güçlendiriyor, becerilerini sosyal fayda için kullanmaları konusunda onlara ilham veriyor.

Dünya Ekonomik Forumu'na göre, 2025 yılı için en önemli beceriler arasında yaratıcılık, problem çözme, analitik düşünme ve yenilikçilik yer alıyor. Bunlar, STEAM eğitiminin öğrencileri disiplinler arası projeler aracılığıyla keşfetmeye, denemeye ve kendilerini ifade etmeye teşvik ederek geliştirdiği beceriler.

Araştırmalar, kız çocukların önyargılar ve cinsiyete dair kalıplar, rol model eksikliği, ebeveyn/bakım veren ve akran baskısı gibi faktörler nedeniyle ortaokulda STEAM konularına olan ilgilerini kaybetme eğiliminde olduklarını gösteriyor.

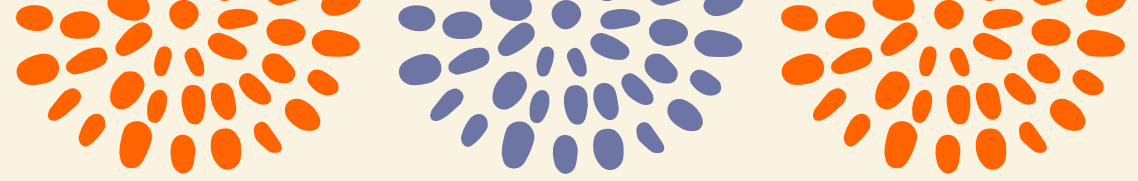

~~Kadınlar teknolojiden anlamaz~~

Cinsiyete dayalı genellemeler gerçeği yansıtmaz. Yetişkin kadın ve erkekler gibi, kız ve oğlan çocuklar da teknolojik gelişmeleri takip etmeye meraklı olabilir veya olmayabilir, teknoloji ürünlerine ilgi duyabilir veya duymayabilir, bu konularda sohbet etmeyi sevebilir veya sevmeyebilir... Bu ilgi/ilgisizlik, bilgi/bilgisizlik cinsiyetten bağımsız olarak herkeste farklı biçimlerde vardır. Kadın veya erkek olmanın bu tutumları belirlediği düşüncesi, toplumsal cinsiyete dayalı bir önyargıdır.

~~Oğlan çocuklar arabayla, kız çocuklar bebekle oynar~~

Oyuncakların yetişkinler tarafından cinsiyetlendirilmesi, yani bebeklerin ve çocukların cinsiyetlerine göre neyle oynayıp oynamaları gerektiğine dair yerleşik yargılarla oyuncakların yetişkinler tarafından seçilmesi çocukların kadın ve erkek rollerini deneyimlemelerini yani toplumsal cinsiyeti içselleştirmelerini oldukça etkiler. Elbette kız çocuklar bebeklerle oynamayı isteyebilir, fakat kamyonla veya tamir seti ile de oynayabilir; oğlan çocuklar elbette ki oyuncak vinçle oyunlar kurabilir ve aynısını oyuncak fincan takımıyla da yapabilir. Ebeveyn veya çocuğa bakım verenler, oyuncak ve oyun seçimini cinsiyete göre sınıflamadan yapmalıdır çünkü bunlar çocukların ileride eğitim ve meslek seçiminde belirleyici olacaktır; kız çocuklar ev içi bakım işlerinin devamı olan mesleklere yönelirken, oğlan çocuklar güç gösterebilecekleri veya kamusal alandaki iş ve uğraşları tercih edecektir. Bu da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaşamın tüm alanlarına yayılması, kemikleşmesine ve normalleştirilmesine hizmet eder.

Her meslek kadınlara uygun değildir

Her iş ve meslek erkeklere de uygun değildir. Meslekler de tıpkı oyuncaklar gibi cinsiyete göre ayrıştırıldığı için kadın ve erkekler becerilerini, bilgilerini, yeteneklerini ve yaratıcılıklarını kullanacakları, hayalini kurdukları, kendilerine uygun gördükleri işlere değil, toplumsal normların onlara çizdiği sınırların içinde kalan işlere yönelmek durumunda kalırlar. Oysa iş ve meslek, yaşamsal ve bireysel ihtiyaçların karşılanması ve yaşamın sürdürülmesi için araçtır ve insanlar bedenlen ve zihnen yapabildikleri tüm işlerde çalışabilir; uzayda ya da madende çalışan, toplu taşıma şoförlüğü yapan ya da saat tamircisi kadınlar olduğu gibi, ücretli ev işçiliği, hasta bakıcılık, el işi öğretmenliği gibi işlerde çalışan erkekler de vardır.

Bütün büyük bilimciler 'sağlam' erkeklerdir

Değildir. Pozitif bilimlerde iş ve meslek sahibi olmuş kadınların oranı -toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve fırsatlara erişimde cinsiyete dayalı engeller nedeniyle- halen düşükse de bu alanlarda varlık gösteren, buluşlara imza atan, projeler geliştiren, keşifler yapan, nesiller yetiştiren ve insanlığa örnek olan kadınlar vardır. Yaşamın her alanında olduğu gibi bilimde de kadınların görünürlüğüne yetersizliği, kadınların bu alanlara uygun ve yeterli olmamaları değil, cinsiyetlerinden ve engellerinden dolayı buralarda kendilerine yer açmalarını zorlaştıran önyargılardır. Bilim ve teknolojinin bugünkü kadar ilerlemediği ve kadın yaşantılarının özel alana yani ev içine sıkıştırıldığı zamanlarda, erkekler bilimde ve sanatta kendilerini kanıtlama fırsatına erişmiş, bu alanlara kadınların girişi gecikmiştir. Oysa tarihte de günümüzde de bilim, bilişim, teknik ve sanat gibi dallarda kadınlar yer almaktadır.

Engelliler düşük ücretli ve vasıfsız işlerde çalışırlar

Ücret eşitliği insan haklarının bir gereğidir. Bir kurumda aynı işi yapan kadın ve erkeklerin aynı maaşı alması toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmanın yollarından biridir. İş tanımı ve ücret cinsiyete göre değil, kişilerin deneyimlerine, bilgi birikimlerine ve yapılacak işin niteliğine göre belirlenebilir. Eğitimde fırsat eşitsizliği hem kadınları hem engellileri düşük ücretli işlerde tutmakta, erkekler daha çok kazanabilecekleri, daha iyi bir kariyer yapabilecekleri mesleklere kolay erişebilirken, aynı kadınlar için çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu eşitsizliği ortadan kaldırmanın yolu, kapsayıcı ve erişilebilir eğitim, mesleki eğitim ve sürdürülebilir istihdam olanakları yaratmaktır.

Engelli kadınlar fiziksel güç gerektiren işlerde çalışamaz

Tüm dünyada işlerin üçte ikisini kadınlar yapmaktadır; bunlara tarım işçiliği, ev işçiliği, fabrika işçiliği gibi fiziksel güç gerektiren işler de dahildir. Kadınların biyolojik olarak fiziki koşullar ve beden gücü gerektiren işler karşısında daha dayanıksız, narin ve kırılgan olduğu, engelli kadınların ise bu işleri hiç yapamayacağı düşüncesi toplumsal cinsiyet klişelerinden biridir ve yaygın bir önyargıdır. Erkeklerin fiziksel kapasitesinin yeterli gelmeyeceği iş ve meslekler de olabilir. Burada ayırt edici özellik cinsiyet değil yetkinlik, deneyim, bilgi birikimi gibi özellikler ve unsurlar ile bedensel ve zihinsel yapabilirliklerdir. Türkiye’de tekstil, tarım, gıda gibi sektörlerde işçi, tekniker, çalışarak hayatını kazanan pek çok engelli kadın vardır.

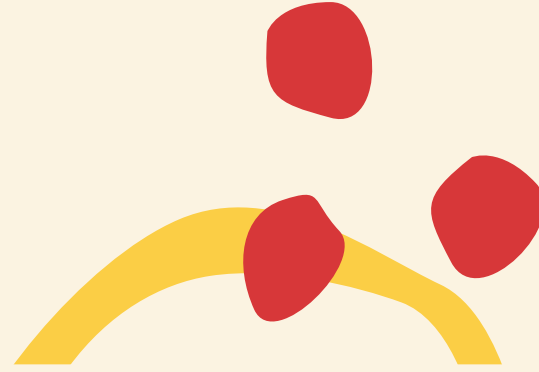
Engelli kadınlar aslında hiçbir işte çalışamaz

Bir fiziksel engeli, nadir hastalığı ya da nöroçeşitliliği bulunan kadınlar uygun koşullar sağlandığında bedensel ve zihinsel kapasitelerini kullanabilecekleri işlerde çalışabilmektedir. Engellilik meslek edinmeye engel değildir. Engelli kadınların kamusal alanda çalışmasını ailelerin ya da işverenlerin kabul etmemesi kadınların topluma katılım, kazanç sağlama fırsatlarına erişim gibi birçok hakkını ihlal eder. İş ve meslek sahibi olan, bundan gelir elde eden, kariyerini ilerleten engelli kadınlar, engelli kız çocuklara da örnek olmaktadır.

Evlilik ve ebeveynlik kadınların meslek seçimi ve kariyerini etkiler

Toplumsal cinsiyet rolleri kadınların evlilik, aile ve ebeveyn yaşantısını ve bunların getirdiği sorumlulukları hayatındaki tek öncelik olarak benimsemesini ister, meslek edinmeyi, kariyeri sürdürmeyi ve çalışma yaşamında yer almayı anne ve eş rollerinin ardına koyar. Ücretsiz bakım emeği kadınları ev içinde kalmaya zorladıkça dışarıda hem gelir hem sosyal çevre edinmeyi sağlayan çalışma yaşamı ya ertelenir ya da bundan vazgeçilir. Diğer yandan özel alan-kamusal alan dengesini tutturabilen kadınların kahramanlaştırılması ve örnek olarak sunulması, uygun koşullara sahip olmayan ya da engeli nedeniyle istihdamdan dışlanmış kadınlarda yetersizlik hissi yaratır. Bu da kadınlara çocuk bakımının, ebeveynliğin, ev işlerinin bir kariyer olarak yansıtılmasıyla sonuçlanabilir.

Engelli Kız Çocuklar ile/için
STEAM Atölyeleri
Nasıl Planlanır ve Gerçekleştirilir?

Atölyelere çağrı ve davet nasıl yapılır?

katılımcılara
ulaşmak

davet
mektubu

İlk adım: Paydaş listesi oluşturun.

Çocuk hakları, engelli hakları, teknoloji, bilim, bilişim, sanat gibi alanlarda aktif çalışan sivil toplum örgütlerinin, ağların, platformların ve toplulukların bir listesini yapın. Bu alanlardaki örgütlenmeleri veya hak savunucuları ve uzmanları henüz yeterince tanımıyor ve onlara nasıl ulaşacağınızı bilmiyor olabilirsiniz; Uçan Süpürge Derneği bu konuda size yol gösterebilir.

Bu örgütlerden almak istediğiniz destekleri belirleyin ve önceliklendirin. İhtiyaç duyabileceğiniz desteklere örnek:

- Engelli kız çocuklara ve ailelerine/bakım verenlerine ulaşmak, onları atölyeye davet etmek amacıyla iletişim kurmak;
- Çeşitli engel durumları olan çocuklara hangi iletişim kanallarıyla ulaşılabilirliğini öğrenmek;
- Atölyelere katılımları için hangi erişilebilirlik önlemleri alınması gerektiği hakkında danışmak;
- Atölyelerde çocuk güvenliğinin sağlanması hakkında bilgi almak vb.

erişilebilirlik
önlemleri

Davet metninizi ve görselini hazırlayın.

- Engelli çocuklarla iletişim genellikle ebeveyn veya bakım veren kişiler aracılığıyla kurulur. Ancak, çocukları birer özne olarak kabul edip davet mektubunu/mesajını doğrudan çocuğun kendi adına yapmalısınız. Davetinize katılıp katılmak istemediğini çocukların kendisine sormalısınız. Öte yandan çocuklara refakat edecek ebeveyn veya bakım veren yetişkinin de katılım sağlaması elzem olduğundan davetin diğer muhatabı olduklarını da unutmamalısınız.
- Davet metni; atölyenin amacı, içeriği, kimler tarafından yürütüleceği, kimlerin davet edildiği/kimlerle yapılacağı, nerede ve hangi tarihte/saatte yapılacağı, atölye mekanına ulaşımın nasıl sağlanabileceği, erişilebilirlik koşulları ve önlemleri, ikram varsa özel gereksinimler vb. hakkında bilgi vermeli, basit ve anlaşılır cümlelerle yazılmalıdır. (*Bakınız: davet metni örneği*)
- Metinde tek tip, kolay okunur bir yazı karakteri ve 14–16 punto arası büyüklük tercih edin. Bu, az gören çocukların okumasını kolaylaştıracaktır.
- Hazırlayacağınız duyuru/davet görselinde patlangaçlar, düzensiz şekiller ve parlak renkler kullanmayın. Karmaşık metin ve görseller otizmlili çocukları rahatsız eder.
- Görselin betimlemesini davet metninin sonuna mutlaka ekleyin. (*Bakınız: betimleme örneği*) Davet metninin, yazılı formatın yanı sıra sesli kayıt veya kolay okuma versiyonunun da hazırlanması önerilir.
- Atölyeyi bir proje kapsamında düzenliyorsanız projenin adını uzun uzun yazmak, sayfada destekçi logolarına yer vermek, okuyanların içeriğe yoğunlaşmasını zorlaştırabilir. Bu davet hem çocuklara hem de engelli bireylere yönelik olduğundan, proje adları ve destekçi logoları metnin okunabilirliğini azaltmayacak biçimde sade tutulmalı ya da mümkünse hiç yer almamalıdır.

Davet Metni Örneği

Merhaba ..... (çocuğun adını ve soyadını yazın)

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği 11 Ekim Dünya Kız Çocuklar Günü'nde "Engelli Kız Çocuklarla STEAM Atölyesi" düzenliyor. Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Sanat, Matematik (STEAM) alanlarına ilgi duyan ve bu yönde meslek edinmek isteyen kız çocukların ve genç kadınların katılacağı atölyeye sizi de davet ediyoruz. Bu etkinlikte toplam 10 katılımcı, öncü çalışmalar yapan engelli bilim kadınları hakkında bilgilenecek, STEAM mesleklerini öğrenecek, bu meslekleri yapan rol modellerle tanışacak ve basit bilimsel deneyler yapacak. Atölyenin kolaylaştırıcılığını çocuk ve engelli hakları alanlarında uzman olan ..... yapacak.

Atölye ..... (tarihi ve saati yazın) .....'te (mekanı ve açık adresini yazın) yapılacak. Ulaşımı şöyle sağlayabilirsiniz : (toplu taşımayla ve/veya özel araçla ulaşım için yol tarifi yapın).

Katılım teyidinizi bize aşağıdaki telefon numarasını arayarak veya yazılı ya da sesli mesajla iletebilirsiniz.

Bilgi için: ..... (adınızı ve telefon numaranızı yazın)

● Çocuk bir bireydir ve adı-soyadı ile hitap edilmesi gerekir. Sadece adını yazmanız, niyetiniz olmasa da, karşı tarafta küçümseyici olarak algılanabilir.

● Açılımını herkesin bilmeyebileceği için kısaltmaları mutlaka açık olarak da yazın.

! **Metin örnektir;**
planlayacağınız içeriğe göre daha geniş bilgiler verebilir, erişilebilirlik koşullarından katılımcıları haberdar edebilirsiniz; örneğin işaret dili tercümesi sağlanacaktır vb.

Görsel betimleme örneği

Görselde yeşil renkli zemin üzerinde en üstte ortada çok küçük bir kız çocuk ikonu var. Mavi renkte ve sağ elinde baston tutuyor. Hemen altında iri, düz, beyaz harflerle Engelli Kız Çocuklarla Bilim ve Teknoloji yazısı yer alıyor.

Orta bölümde afişin sağ duvarına yapışık biçimde büyükçe beyaz bir yuvarlak ve bunun içinde turuncu renkle çizilmiş gözlüklü bir kız çocuk yüzü var. Bu, Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği'nde yürüttüğümüz STEAM Programı'nın logosu. Bu logoyu afiş, broşür, kitap gibi malzemelerde kullanarak programla bağını kuruyoruz, böylece savunuculuk iletişimini görsel açıdan daha bütünlüklü hale getiriyoruz.

Çocuk yüzünün bize göre sol kısmında bir kavis biçiminde yukarıdan aşağıya altı ikon sıralanıyor. İlki tekerlekli sandalyede bir kişi ve arkasında ona destek veren bir başka kişi; ikincisi rehber köpek eşliğinde yürüyen biri, üçüncüsü sol bacağı protezli biri, dördüncüsü bir işitme cihazı, beşincisi ise işaret dili tercümesini gösteren el işareti.

Afişin sol alt köşesinde tekerlekli sandalyede oturan bir kız çocuk ikonu var ve altında etkinliğin tarihi ve yeri yazılı.

Örnek atölye afişi

Kolaylaştırıcılar için Uyarılar

Her atölye, süreci yönetecek en az bir kolaylaştırıcıyla yürütülmelidir. İçeriğin yoğunluğuna ve katılımcı sayısına bağlı olarak birden fazla eş-kolaylaştırıcı da görevlendirilebilir. Bu kişilerin aynı ya da benzer alanlarda çalışan, atölyenin konusu hakkında bilgisi, deneyimi, uzmanlığı bulunan kişiler olması beklenir. **Kolaylaştırıcı, atölye sürecini yöneten, katılımcılarla etkileşimi sağlayan, bilgi aktaran kişidir.**

- ✓ Atölyelerde görev alacak kolaylaştırıcıların çocuklarla çalışma deneyimine sahip, çocuk hakları bakış açısını benimsemiş kişiler olması gerekir. Engelli çocuklarla yürütülen çalışmalarda engelli hakları bilgisi de aynı derecede önemlidir. Deneyimi az olan kolaylaştırıcılara, alanında daha tecrübeli kişiler rehberlik etmelidir. Kolaylaştırıcıların dili sağlamcılık, cinsiyet ayrımcılığı, yaşçılık, türçülük ve benzeri her türlü önyargıdan arınmış olmalıdır.
- ✓ Kolaylaştırıcılar katılımcıların engel durumu ve özel gereksinimlerinin farkında olmalı, atölyenin yapılacağı mekanın koşullarını ve özelliklerini önceden bilmeli, gözlemlmeli ve katılımcılara iletmeli, olabildiğince esnek bir akış tasarlamalı ve atölye ortamında tüm dengeleri gözeterek kimseyi geride bırakmamalıdır. Söz almak veya deney uygulamalarına katılmak istemeyenleri zorlamayın.
- ✓ Kolaylaştırıcılar iletişim sırasında örneğin;
  - Konuşma yetisi etkilenmiş katılımcıları sabırla dinlemeli, cümlelerini tamamlamamalı.
  - Görme engelli katılımcılara konumlarını sesle ya da hafif dokunuşla belli etmeli.
  - İşitme cihazı kullananlar için ses düzeyini ayarlamalı.
  - Yüzü dudak okuma yapanlara dönük olmalı.
- ✓ STEAM Atölyeleri ideal olarak 11-20 yaş arası bireyler için uygundur. Katılımcıların yaşlarını tanışma aşamasında öğrenin. Bu, katılımcılara bilgi aktarımında ve deney uygulamalarında kolaylaştırıcının tutumunu ve yaklaşımını belirlemesine yardımcı olacaktır.

STEAM-maker'lar için Uyarılar

Uçan Süpürge Derneği'nin STEAM Atölyeleri dört bölümden oluşur:

- Tanışma ve "hayalimdeki meslek" turu
- Bilim ve teknoloji alanlarında iş ve meslek edinmiş kadınlardan örnekleri de içeren, bu alanlarda cinsiyet eşitsizliğine dikkat çeken, kız çocukların ve kadınların potansiyellerini kullanmalarının önündeki yapısal engellerin tartışıldığı ve STEAM mesleklerinin tanıtıldığı "sunum" bölümü.
- Atölyeye davet edilen rol model(ler) ile "söyleşi"
- Bilim ve teknolojinin ulaşılamaz olmadığını, hayatın içinde her alanda yer aldığını gösteren basit ve erişilebilir uygulamalarla "deney" atölyesi.

Deney uygulamaları bir STEAM-maker eşliğinde yapılmalıdır. **Uçan Süpürge Derneği'nin "STEAM-maker" tanımı şudur: STEAM atölyesinde katılımcılara bilim, teknoloji, mühendislik, sanat ve matematiğin gündelik yaşamda ne işe yarayacağını çeşitli araçları kullanarak ve deney yaptırarak anlatan, bilimsel bilginin yaşam alanlarımızda nasıl kullanılabileceğini örneklerle açıklayan, gözlemlemeye, sorgulamaya, deneyimlemeye alan açan kişidir. "STEAM-maker" bir fen bilgisi öğretmeni, bir mühendis, bir kodlayıcı ya da elektrik teknisyeni vb. olabileceği gibi, bu konuda kendini geliştirmiş ve deney setine hakim bir sivil toplum örgütü çalışanı da olabilir. Bu görevi üstlenecek kişinin şunlara dikkat etmesi önerilir:**

- Deneylerin erişilebilir olmasına özen gösterin. Sayfa 25 ve 26'daki deney örneklerinden ilham alarak kapsayıcı bir deney seti geliştirin. Önerilen deneylerden bazılarıörneğin görme engelliler için elverişliyken, bazıları sadece görenlerin yapabileceği uygulamalardır. Örnekler arasında kol ve el kullanmayı gerektiren deneyler yer alabilir, ancak, ampüte katılımcılar veya ellerini kullanamayanlar için de seçenekler olmalıdır. Ani ses ve ışık çıkışına sebep olan, çok renkli ve çok karmaşık nesnelerin kullanıldığı deneyleri tercih etmeyin. Deney seçiminde deneyi gerçekleştirirken hangi duyu ve uzuvların kullanıldığını listelemek yardımcı olur. Uygulamadan önce malzemeler hakkında katılımcılara bilgi verin.
- Katılımcıların sözlü olarak veya işaret diliyle soru sormasını, yorum yapmasını teşvik edin.
- Atölye kolaylaştırıcı ve gözlemcisiinden bu süreçte destek alın; deneylerin katılımcılar tarafından yapılabilirliğini, nasıl tepki verdiklerini, daha kapsayıcı bir uygulama için neler gerektiğini gözlemlemelerini isteyin.

Rol Modellerin Katılımı

STEAM mesleklerinden kadınların atölyelere “rol model” olarak davet edilmesi önerilir.

Rol modellerle atölyede yapılacak kısa bir söyleşi, katılımcıların STEAM alanlarına ilgisi artıracak, yapabilirlikleri üzerine düşüncelerini sağlayacak ve özgüvenlerini artıracaktır. Örneğin tekerlekli sandalye kullanan bir bilgisayar mühendisi ya da koklear implantlı bir muhasebeci ya da görme engelli bir coğrafya öğretmenini davet edebilirsiniz. Rol model kadınların kendi eğitim ve meslek yaşamlarına dair paylaşımları, katılımcı kız çocuklar için ilham verici olacaktır.

- Başarıyı en geniş anlamıyla ele alın. Rol modellerin, alanlarında üstün başarılar sergilemiş, çığır açmış veya ödül almış kişiler olması gerekmez; o alanda eğitimini tamamlamış, iş ve meslek sahibi olmuş engelli kadınların hikayeleri de başarı öyküsüdür. Rol modelleri bulmada engelli örgütlerinden yardım isteyin. Engelli örgütleri (dernek, vakıf, federasyon, ağ gibi) STEAM mesleklerinden kadınlara ulaşmanıza yardımcı olacaktır. Bu örgütlenmelerin kendi içlerinde yönetici, gönüllü, üye gibi pozisyonlarda emek veren kadınlara danışın, hatta ilgili mesleklerden iseler onları rol model olarak davet edin.
- Rol modellerin atölye sırasında ve kendileriyle söyleşi yapılırken katılımcılara üstten bir dille yaklaşmaması, onların gücünü ve kapasitesini aşan, yetersizlik duygusu yaratabilecek önerilerde bulunmaması gerekir. Rol modelden beklenen, kendi eğitim ve meslek deneyimlerini, zorluklarla nasıl mücadele ettiğini, kimlerden destek aldığını ve hayallerine nasıl ulaştığını anlatmasıdır. Bunu yaparken cinsiyetçi ve sağlamcı olmamalıdır. Bir ön görüşmeyle bu kişinin yaklaşımı hakkında bilgi edinin ve gerekiyorsa dil ve üslupla ilgili önerilerde bulunun. Mümkünse katılımcı profiline, atölyenin akışına, atölyenin yapılacağı mekanın koşulları ve düzene dair kendisine bilgi verin.
- Katılımcıların rol modellere soru sorabileceği bir diyalog ortamı yaratın. Rol modelin de engelli bir birey olduğunu unutmadan, atölye sırasında nelere ihtiyaç duyabileceğini önceden sorun (ilaç saati, tuvalet ihtiyacı, açık hava molası vb.). Rol modelin ve katılımcıların doğal olarak bunu gerçekleştirmesine fırsat verin.

STEAM mesleklerine örnekler:

Tıp doktoru, laboratuvar teknisyeni, yazılımcı, ziraat mühendisi, iç mimar, mali müşavir, gıda mühendisi, fizik öğretmeni, uzay bilimci, heykeltıraş, diş hekimi, güzel sanatlar öğretmeni, biyolog, mimar, dijital oyun tasarımcı, veteriner, veri bilimci, hemşire, robotik teknisyeni, şehir ve bölge plancısı, grafik tasarımcı, ses mühendisi...

Refakatçilerle İletişim

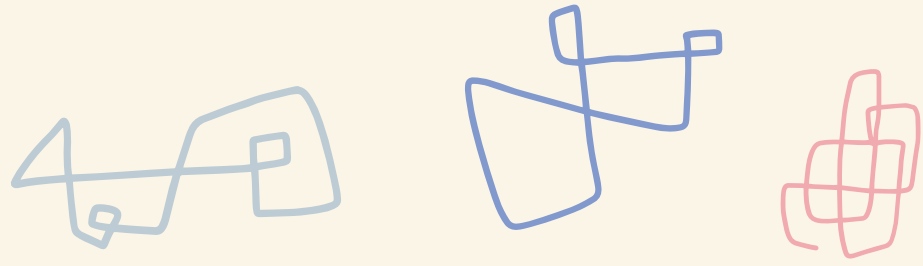

Çocuk güvenliği açısından, 18 yaşın altındaki tüm katılımcıların atölyeye refakatçileriyle birlikte gelmesi önerilir. Daha büyük yaşlardaki katılımcıların (özel gereksinimleri, hassasiyetleri, beslenme öncelikleri vb. hakkında bilgiler atölye ortamında katılımcının iyi olma halinin gözetilmesi bakımından önemli olduğundan) refakatçi eşliğinde gelme tercihi kendilerine aittir.

- ! Refakat edenler çocuklar adına konuşmamalı, çocukların kendilerini ifade etmesine engel olmamalıdır. Konuşma yetisi olmayan ve/veya konuşmak istemeyen çocuklarla refakatçiler aracılığıyla iletişim kurulabilir. Burada önemli nokta; çocukların söz ve temsil hakkının, ifade özgürlüğünün yok sayılmamasıdır. Çocuk adına söz alıp “bunu yapamaz”, “buna akli yetmez” gibi ifadeler kullanan refakatçilere çocuk hakları bakış açısıyla gerekli uyarılar nazikçe (ara verildiğinde veya yapıcı bir şekilde herkesle paylaşarak) yapılmalıdır. Çocuk, atölyedeki faaliyetlere katılması, aktif olması için zorlanmamalıdır.
- ! Refakatçilere atölye öncesinde çocukların özel ihtiyaçları veya iyi olma hallerine dair bilinmesi gereken hassasiyetleri sorulmalı, acil bir durumda atölye ekibinin nasıl destek verebileceği konuşulmalı ve kolaylaştırıcılar bunları dikkate almalıdır.
- ! Refakatçilere atölye başlamadan önce mekanla ilgili bilgi verilmelidir: Tuvaletlerin nerede olduğu, yiyecek-içecek ihtiyacı olup olmadığı, mekanda çocuğa fiziksel zarar verebilecek balkon, cam yüzeyler, sivri köşeli eşyalar, kesici-delici nesnelerin varlığı, onay alınarak yapılacak fotoğraf ve video çekimi vb.
- ! Refakat edenlerin de özel gereksinimleri olabilir; diyabet, panik atak, uzun süre oturmaya bağlı kas ağrıları vb. Atölye öncesinde kolaylaştırıcılar bu konuda da bilgi almalı, gerektiğinde refakatçiye yardımcı olabilmelidir.
- ! Atölye öncesinde kolaylaştırıcıların dağıtacağı Aydınlatılmış Onam Formu’nu hem 18 yaşın altındaki katılımcılar hem de kendileri adına refakatçiler imzalayabilir. (Bakınız: Örnek onam formu)

Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık

- Oturma düzeninin hiyerarşik olmaması, katılımcılar ve atölyede görev alanların karışık düzende, birbirlerini görebilecek, duyabilecek şekilde oturması önerilir. Bu nedenle en ideali yuvarlak, kare veya dikdörtgen bir masa etrafında veya çember şeklinde sandalyeleri/koltukların yan yana olduğu bir düzendir.
- Atölye başlarken kolaylaştırıcılar kendilerini tanıtmalı, mekan, süre, katılımcıların sayısı ve oturma düzeni hakkında bilgi vermeli, ortamı betimlemeli, öz betimleme de yapmalıdır.
- İşitme cihazı kullananların ve diğer işitme güçlüğü bulunanların dudak okuma alışkanlığı olabilir; kolaylaştırıcıların yüzleri katılımcılara dönük olarak ve nispeten yavaş konuşması önerilir.
- İkramlar mümkünse çatal-bıçak gerektirmeyen, elle yenebilen, yağlı olmayan, elde kolayca dağılmayan (ve refakatçinin katılımcıya kolaylıkla yedirebileceği) yiyecekleri içermelidir. Yakma ve dökülme riski olan yiyecekler, yüksek şeker içeren gazlı-asitli içecekler ve paketli gıdalar tercih edilmemelidir. Ellerini kullanamayan katılımcılara içecekler için pipet verilmelidir. Beslenme engelliler için glutensiz seçenekler ikramlar arasında bulundurulmalıdır. Katılımcılara önceden gönderilecek kayıt formunda diyabet, alerji, gıda intoleransı, gluten hassasiyeti, vegan-vegetaryen beslenme tercihi olup olmadığı sorulmalıdır.
- Atölye mekanı, bağımsız yaşam ilkesi gereği tüm katılımcıların kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan girip çıkabileceği erişilebilirlik düzenlemesine sahip olmalı, engelli tuvaleti olup olmadığı, temizliği ve kapısının kilitli olmadığı kontrol edilmelidir. Mekanda yüksek ışık ve sestten kaçınılmalıdır. Özellikle otizmli bireyler gürültü ve parlak ışıklı ortamlara olumsuz tepki verirler.
- Atölyede kullanılacak eğitim/farkındalık materyali katılımcıların engel çeşitliliğine göre hazırlanmalı veya var olan materyal bu yönde çeşitlendirilmelidir. Ekran kullanılacaksa yansıtılan tüm içerik (slayttaki metin veya grafik vb. görseller) sesli olarak ve/veya betimlenerek katılımcılara aktarılmalıdır. Video gösterimi yapılacaksa altyazı, varsa işaret dili olanlar tercih edilmelidir, video sesi düzeyi katılımcılara sorularak belirlenmelidir.
- Deney uygulamalarında; seçilen deneylerin engel gruplarına uygun çeşitlilikte olması gerekir. *(Bakınız örnek deney listesi)*

Çocuk ve Yetişkin Güvenliği Önlemleri

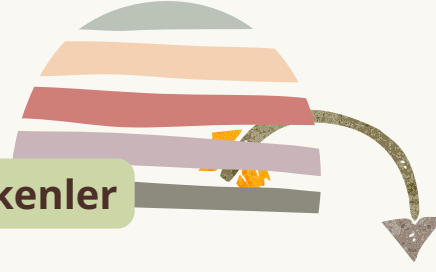

- Atölyelerde engelli hakları ve/veya çocuk hakları alanlarından uzman(lar)ın gözlemci olarak yer alması önerilir. Gözlemci(ler) katılımcılardan gelebilecek bilgi talepleri ve haklarla ilgili sorulara yanıt verebilecek donanımda olmalıdır.
- Kolaylaştırıcı, gözlemci, STEAM-maker ve diğer görev alacak yetişkinlerin çocuklara karşı bilerek ve isteyerek sözlü veya fiziksel herhangi bir zarar vermeme yükümlülüğü vardır. İstmeden ve kazara verilebilecek zararları önlemek için katılımcıların refakatçileriyle birlikte gelmeleri iyi olacaktır.
- Çocukların atölyede dile getireceği görüşler, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında, kendilerinin veya refakatçilerinin izni olmadan medyada yayınlanamaz, üçüncü kişilerle paylaşılamaz, kişi onurunu zedeleyecek ve mahremiyet ihlaline sebep olacak biçimde kullanılamaz.

Atölye sırasında fotoğraf ve video çekimi olacaksa, atölye başlamadan kolaylaştırıcılar ve refakatçılar dahil mekanda bulunan tüm çocuk ve yetişkinlerden fotoğraf ve/veya video çekimlerinin neden yapıldığı, nasıl ve ne zaman kullanılacağına dair bilgilendirme yapılarak onay alınmalı, onayın atölye sırasında her an geri çekilebileceği belirtilmeli, onay vermeme durumunun kime veya nasıl söyleneceği açıklanmalıdır. Onay durumuna mekanda bulunan herkesin uyması gerektiği vurgulanmalıdır.

Çocukların ve onlara refakat edenlerin izni olmadan fotoğrafları çekilemez, video ve ses kaydı yapılamaz. Tüm katılımcılar atölye öncesinde bu konuda uyarılmalı, birbirlerinin fotoğraflarını rızaları olmaksızın sosyal medya vb. mecra da yayınlamamalıdır. Atölye yürütücüleri kendi raporlamaları için bu kayıtları almaya ihtiyaç duyabilir; bu durumda katılımcılar bilgilendirilmeli, çekilen görüntülerin nerede kullanılacağı söylenmeli ve onayları alınmalıdır. Kayıtlar çalışmanın belgelenmesi dışında kullanılmamalı veya gereken en yüksek hassasiyet gözetilerek kullanılmalıdır.

Fotoğraf ve Video Çekiminde Dikkat Edilmesi Gerekenler

STEAM Atölyelerinde yürütülen etkinliklerin yazılı, görsel ve işitsel olarak belgelenmesi, sonrasında bunların sivil toplum örgütleriyle, ilgili kurumlarla ve basınla paylaşılması benzer çalışmaların önünü açabilir ve özellikle çocuk hakları ve engelli hakları örgütlerini STEAM'i gündemlerine almaya teşvik edebilir. Ancak, bu paylaşımlar çocuk güvenliği ilkeleri gözetilerek, çocukların ve ebeveyn ya da bakım verenlerin onayı alınarak yapılmalıdır.

Basın kuruluşları atölyeyi haberleştirirken düzenleyicilerden mutlaka fotoğraf isteyecektir. Atölyeye muhabirleri davet etmeyin; fotoğrafları ve haber metnini kendiniz hazırlayıp onlara yollayın.

Çocukların ve onlara refakat edenlerin izni olmadan fotoğraflarını çekmeyin, video ve ses kaydı almayın, kontrolünüz dışında çekilen görüntülerin gelişigüzel paylaşılmaması için katılımcıları uyarın.

Çocukları; haberleri olmadan, yemek yerken, kullandıkları cihazlar ve yardımcı araçlarla uğraşırken, başka birinden yardım isterken, çeşitli rahatsızlıklar nedeniyle veya sadece uykusuzluğa bağlı olarak uyuklarken, fiziksel bir aksaklığı deneyimlerken (düşme, kayma gibi) fotoğraflamayın. Çocukları 'yardıma muhtaç' ya da 'acınacak durumda' gösteren fotoğraf ve videoların kullanılmasından kaçının.

Fotoğraf makinesinin çekim yaparken çıkardığı ses özellikle körler ve az görenler için rahatsız edici, kaygı verici olabilir. Çekim yaparken flaş kullanmayın. Bu aynı zamanda ışık çakımının özellikle otistiklerde bir korku veya endişe yaratmaması bakımından da tercih edilmelidir.

Atölye sırası veya sonrasında toplu fotoğraf çekmek istediğinizde tüm katılımcılar için en uygun alanı belirleyin. Kimseyi nerede duracağı, nasıl poz vereceğiyle ilgili zorlamayın, sadece önerin. Görmeyenlere fotoğraf çeken kişinin nerede olduğunu, dolayısıyla hangi yöne bakması gerektiğini saat kavramıyla açıklayabilirsiniz; örneğin "saat 12.00 yönüne bakın" diyebilirsiniz.

STÖ'ler STEAM'i bir güçlenme aracı olarak nasıl kullanabilir?

- ▲ Sivil toplum örgütleri, hak savunuculuğu yaptıkları alanlarda hedef kitlenin ihtiyaçlarını ve önceliklerini öğrenmenin bir yolu olarak STEAM'i kullanabilir. Örneğin bir engelli hakları derneği faaliyet gösterdiği ilde ilçelerdeki engelli kız çocukların sayısı, eğitim durumu gibi bilgilere ulaşmak amacıyla tasarladığı saha araştırmasına STEAM alanlarından sorular da ekleyebilir. Böylece kaç çocuğun bu alanlara ilgi duyduğu anlaşılabilir ve beklentilerine uygun eğitim alabilmeleri için kamu kurumlarıyla diyalog geliştirilebilir.
- ▲ Engelli kapsayıcılığı ihmal ettiğini düşünerek kurumsal kapasitesini ve çalışmalarını bu yönde geliştirmek isteyen bir çevre örgütü, işe STEAM'le başlayabilir: İklim değişimi ve buna bağlı krizlerin engelli kız çocukları nasıl etkilediğini (engelli-kadın-çocuk olmaktan kaynaklı çoklu kırılmalıklar bağlamında), bu çocukların nasıl iklim eyleminin bir parçası olabileceğini ve krizlerle baş etme kapasitelerinin güçlendirilmesini odağa alan atölye çalışmaları veya mahalle toplantıları düzenleyebilir.
- ▲ Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler engelli kadınları etkileyen toplumsal bir sorundur. Bu alanda çalışan bir kadın örgütü, çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi için STEAM'in bir strateji olarak kullanılmasına önyak olabilir. Kız çocuğu olan aileler ve bakım verenlerin, STEAM mesleklerine yönelmeleri durumunda kızlarının iyi bir kariyer ve kazanç el edebileceği yönünde bilgilendirilmesi, erken ve zorla evlilikleri önleyebilir.
- ▲ Eğitim, teknoloji, çocuk gibi hak alanlarında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri, illerindeki özel eğitim kurumlarında çeşitli engel gruplarından çocuklarla STEAM atölyeleri düzenleyebilir.
- ▲ Engelli çocuklar, tipik gelişim gösteren çocuklar gibi, nitelikli eğitime, kültürlenme ve sosyalleşme imkanlarına, erişilebilir ve çocuklara duyarlı mekanlara vb. ulaşmada güçlük yaşarlar. Özellikle kız çocuklara odaklanan özel günlerde sivil toplum örgütleri bu güçlükleri güce dönüştürecek faaliyetler düzenleyerek kız çocukların sesini duyurabilir.

! Özel günler savunuculuk fırsatıdır.

11 Şubat Uluslararası Bilimde Kadın ve Kız Çocuklar Günü

2015 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 11 Şubat Uluslararası Bilimde Kadın ve Kız Çocuklar Günü olarak ilan edildi. Bu özel gün, kadınların ve kız çocukların bilimdeki rollerini artırmak, eğitimi ve araştırma faaliyetlerine her seviyeden katılımı teşvik etmek amacıyla bilim ve teknolojide toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat çekiyor. Sağlığın iyileştirilmesinden iklim değişikliğiyle mücadeleye kadar Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin en büyük zorluklarından bazılarının üstesinden gelmek, tüm yeteneklerden yararlanmaya bağlı. Bu da bu alanlarda daha fazla kadının çalışması anlamına geliyor.

11 Ekim Dünya Kız Çocuklar Günü

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği 10 Aralık 2011 tarihinde 66/70 sayılı önergesiyle 11 Ekim'i dünya genelinde kız ve oğlan çocuklar arasında süregelen ayrımcılığı önlemek amacıyla Dünya Kız Çocuklar Günü olarak benimsedi. 2012 yılında başlatılan Dünya Kız Çocuklar Günü'nün ilk teması çocuk yaşta evliliklerdi. Kız çocuklara yönelik ayrımcılığın belirgin biçimde görüldüğü eğitim, beslenme, katılım, sağlık, şiddet gibi alanlarda ilgili kurumlar ve sivil toplum örgütlerinin bu güne özel kampanyalar yürütmesi ve kız çocuklara ve onların insan haklarına dair farkındalık yaratılması Birleşmiş Milletler tarafından teşvik ediliyor.

Klişeleri ortadan kaldırmak, farkındalık yaratmak, sözü büyütmek ve topluma doğru mesajları vermek için özel günlerin savunuculukta kullanılması önemlidir. Çünkü özel günler görünürlüğü artırır. Engelli kız çocukların STEAM alanlarında eğitime teşvik edilmesi ve meslek seçiminde bu alanın da öncelikli seçenekler arasında yer alabileceğini vurgulamak bakımından 11 Şubat ve 11 Ekim'in yanı sıra 20 Kasım Çocuk Hakları Günü, 3 Aralık Engelliler Günü ve 10 Aralık İnsan Hakları Günü'nde de eğitim, atölye, kampanya vb. düzenlenebilir.

STEAM Atölyeleri Planlama Önerileri

Rehberi engelli hakları bakış açısıyla gözden geçirip görüş ve önerilerini paylaşmak üzere bu özeti hazırlayan hak savunucusu ve evrensel normlara uyum gözlemcisi **Çağlar Karsantı**'ya teşekkür ederiz.

Planlama Aşaması

- Hedef grubun ihtiyaç analizi yapılmalı: Engel gruplarına (görme, işitme, bedensel, otizm, zihinsel, öğrenme güçlüğü...) göre ihtiyaçlar önceden belirlenmeli.
- Danışma kuruluna engelli temsilciler dahil edilmeli.
- Bütçede erişilebilirliğe özel bütçe ayrılmalı (tercüman, teknolojik destek, ulaşım vb.).
- Mekan seçimi aşamasında evrensel tasarım ilkelerine uygunluk kontrol edilmeli.

Duyuru ve Başvuru Süreci

- Duyurular işitsel, görsel ve basitleştirilmiş metin formatlarında yapılmalı.
- Web ve sosyal medya içerikleri WCAG 2.1 standartlarına uygun olmalı (renk kontrastı, alternatif metin, ekran okuyucu uyumu).
- Kayıt formları sade ve herkesin anlayabileceği dilde sunulmalı.
- İşaret dili, Braille, büyük puntolu metin ya da video anlatım gibi alternatif formatlar sunulmalı.

Ulaşım ve Karşılama

- Mekana erişim için erişilebilir servis araçları planlanmalı.
- Yaya yolları, rampalar, asansörler, otopark gibi alanların erişilebilirliği kontrol edilmeli.
- Girişte işaret dili bilen personel, yönlendirme panoları ve gerekirse refakatçiler bulunmalı.

Mekan ve Fiziksel Düzenlemeler

- Tekerlekli sandalye kullanıcılarına uygun yollar, masalar ve oturma alanları hazırlanmalı.
- Aydınlatma ve akustik düzenlemeler, duyu hassasiyeti olan katılımcılar düşünülerek yapılmalı.
- Sessiz alanlar, duyu mola odaları gibi destekleyici alanlar sunulmalı.
- Tüm alanlarda kolay anlaşılır işaretler ve piktogramlar olmalı.

Eğitim ve Atölye İçeriği

- Atölye içeriği Evrensel Öğrenme Tasarımı (Universal Design for Learning-UDL) ilkesine göre çeşitlendirilmiş olmalı:
- Görsel, işitsel ve dokunsal öğrenme materyalleri.
- Kolay okuma materyalleri.
- Yazılı metinlerin seslendirilmiş versiyonları.
- Eğitimci erişilebilir eğitim yöntemleri konusunda önceden bilgilendirilmeli ve farkındalık eğitimi almalı.
- İşaret dili tercümesi, altyazı, canlı yazım, alternatif iletişim araçları gibi destekler sağlanmalı.

Katılım ve İfade Hakkı

- Her katılımcının kendini rahat ifade edebileceği yöntemlere erişimi sağlanmalı (örneğin yazı tahtası, resim, tablet uygulamaları).
- Sessiz katılımcılar için alternatif iletişim yolları (resim kartları, uygulamalar vs.) hazır olmalı.

Değerlendirme ve Geribildirim

- Geri bildirim araçları da erişilebilir olmalı (basitleştirilmiş metin, sesli form, işaret diliyle görüşme vb.).
- Değerlendirmede engelli kız çocuklarının deneyimi öncelikli tutulmalı.
- Katılımcıların önerileriyle sonraki etkinlikler için iyileştirme planı hazırlanmalı.

Sürdürülebilirlik ve Yaygınlaştırma

- Etkinlik sonrası içerikler (video, sunum vs.) erişilebilir biçimde paylaşılmalı.
- Katılımcıların üretimlerini sergileyebileceği dijital platformlar erişilebilir olmalı.
- Bu süreçler raporlanmalı ve iyi örnek olarak yaygınlaştırılmalı.

Bu planlamalar, kapsayıcılığı bir hak olarak ele alır ve engelli bireylerin yalnızca "erişebildiği" değil, etkin katılım sağlayabildiği bir ortam yaratmayı hedefler. Tüm bu kuralların yanı sıra, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin "Temel Hükümler" başlıklı ilk dört maddesinde de önerildiği gibi; katılım öncesinde, sırasında ve sonrasında bireysel ihtiyaç analizinin tam ve etkin bir şekilde sağlanabilmesi amacıyla ve makul uyumlaştırma ilkeleri doğrultusunda, organizasyona dair katılımcının kendisiyle istişare edilerek görüş alışverişinde bulunulmalı ve katılım planlamalarına hassasiyetle yaklaşılmalıdır.

Salata kurutucusuyla merkezkaç kuvveti deneyi

Tek kullanımlık bir kağıt tabak, salata kurutucusunun içine sığacak şekilde kesilir. Suda çözünebilen sıvı boyalar kağıt tabağın merkezine azar azar dökülür. Salata kurutucusunun kapağı kapatılır ve kapaktaki kol yardımıyla çevrilir. Oluşan merkezkaç kuvvetiyle, tabağa dökülen boyalar merkezden çeperlere doğru yol alır.

Dayanışmayla "patlamayan balon" deneyi

İki adet 10x10 cm ölçüsünde tahta parçasının birine bir adet, diğerine ise kare şeklinde 64 adet çivi çakılır. Şişirilen balon tek çivili tahtaya bastırılır; balon patlar. Şişirilen ikinci balon 64 çivinin çakıldığı tahtaya bastırılır ama balon patlamaz. Bunun nedeni yukarıdan bastırırken birinci tahtada balonun tek çivinin ucuna denk gelen noktasının bu basınca dayanamamasıdır. Diğerinde ise 64 çivinin balonun yüzeyinde temas ettiği noktalarda basınç 64 küçük noktaya dağılmıştır ve böylece hiçbir nokta balonu patlatacak kadar gerilmez.

Tuzlu su deneyi

Su dolu iki bardaktan birine bir yemek kaşığı tuz konur ve çözdürülür. Daha sonra her iki bardağa birer yumurta yavaşça bırakılır. Tatlı suyun olduğu bardakta yumurta batarken tuzlu suyun olduğu bardakta yumurta yüzeye çıkacaktır. Denizler tuzlu sudan oluştuğundan kaldırma kuvvetinin de yardımıyla yüzebiliyoruz.

Ağaçların mevsimleri deneyi

Ağacın dalından bir kesit alınır. Buradaki her bir halka ağacın bir yılını göstermektedir. Eğer bu halkalar birbirine yakınsa o sene ağacın kurak bir yıl geçirdiği, eğer halkaların arası daha genişse o sene mevsimin ağaç için yeterince ılıman ve nemli geçtiği anlaşılır.

Rüzgargülü deneyi

Standart ebatta bir fotokopi kağıdı uzun kenarlarından kesilerek bir kare elde edilir. Çapraz şekilde iki tarafından katlanarak oluşturulan çarpı izleri üzerinden merkeze yakın bir yere kadar kesilen kağıt, rüzgar gülü şeklinde katlanır. Merkezde birleşen uçlar, bir çöp şiş yardımıyla sabitlenir. Daha sonra bir kız çocuğun belden yukarısını temsil edecek şekilde bir resim çizilir ve kesilir, rüzgar gülünün içinden geçen çöp şişe yapıştırılır. Böylece etekleri uçuşan bir kız çocuk figürü elde edilir. Yan tarafta karton bardağın altı, çöp şişin gireceği kadar delinir ve delikten şiş geçirilir. Bardağın ağız kısmına çift taraflı bant yapıştırılır, bardak masaya sabitlenir. Eteklerin altına yerleştirilen mumlar yakılır; ısınıp yükselen hava, çocuğun eteğinin dönmesini sağlar.

DİKKAT: Bu deney sadece yetişkin gözetiminde yapılmalıdır ve yangın riskine karşı dikkatli olunmalıdır.

Nişasta deneyi

Genişçe bir kaba iki bardak nişasta konulur. Akışkan bir sıvı elde edene kadar su eklenir. Nişasta suyla karışmış haliyle sıvıdır. Ancak, bu sıvı karışıma yumrukla vurulduğunda yani fiziksel güç uygulandığında katı gibi davranır.

Aydınlatılmış Onam Formu –Çocuklar için

.....(kurum adı) tarafından düzenlenen
.....(etkinliğin adı) isimli çalışmaya katılmak istiyorum.

_____ (etkinliği yürüten kişinin adı ve soyadı) bana çalışma boyunca fotoğrafımın ya da videomun çekilebileceğini, konuşmalarımızın kaydedilebileceğini söyledi. Buna izin veriyorum. Çalışma sırasında izin vermek istemezsem, bunu hemen söyleyebileceğimi ve söylediğim kişinin beni ciddiye alacağını biliyorum.

Çektikleri fotoğrafların, kaydettikleri görüntü ve seslerin etkinliği yürüten kurumun web sayfasında, Facebook ya da Instagram gibi sosyal medya hesaplarında, kitaplarda, bazen de gazete ve televizyonda kullanılabileceği hakkında bilgilendirildim.

Bu üç maddeden kendisi için uygun olanları işaretleyerek kabul edebilir. İşaretleme yapma zorunluluğu yoktur.

- İsmimi yazmamaları,
- Yüzümün açıkça görülmemesi,
- Beni tehlikeye sokacak hiçbir bilgiyi paylaşmamaları şartıyla kabul ediyorum.

Burada yazan her şeyi anladım.

Adım - Soyadım:

Yaşadığım Yer/Adresim:

Annemin/babamın/bana bakmakla yükümlü olan kişinin adı ve telefonu:

Tarih:

Ellerini kullanamayanlar ve körler adına formu refakatçiler çocuğa metni okuyup onayını alarak doldurabilir.

Mini Sözlük

Kolaylaştırıcı: Toplantı ve atölye çalışmalarını yöneten, herkesin en iyi şekilde düşünmesini ve katkı sunmasını sağlayan, tam katılımı teşvik eden, karşılıklı anlayışı geliştiren ve ortak sorumluluğu besleyen kişidir.

Nöroçeşitlilik: Nöroçeşitlilik, insan beyninde sosyalleşme, öğrenme, dikkat, duygudurum ve diğer zihinsel işlevleri etkileyen farklılıklardır. Otizm spektrumu, disleksi gibi özel öğrenme güçlükleri, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, turet sendromu gibi durumlar nöroçeşitliliğdir.

Nadir hastalık: Çoğu genetik kaynaklı olan, çevresel faktörlerin de sebep olduğu, toplumda görece az sayıda görülen hastalıklara verilen addır. Kistik fibrozis, talasemi, SMA, fenilketonüri gibi yüzlerce nadir hastalık vardır. Türkiye’de sekiz milyon kişinin nadir hastalığı bulunuyor.

Bakım veren: Çocuk, engelli, hasta ve yaşlı bireylerin bakımını üstlenen, ebeveynlerinin olmaması durumunda onların sağlık, beslenme, hayatta kalma ve güvenlik gibi ihtiyaçlarını karşılayan kişilerdir.

Sağlamcılık: Engelli olmayanların engelli bireylerden daha üstün olduğuna dair önyargılı inancı ifade eder. Bu anlayış engelli bireylerin dışlanmasına, damgalanmasına, izole edilmesine, ayrımcılığa uğramasına yol açar.

Erişilebilirlik: Tüm bireylerin kimseye ihtiyaç duymadan kamusal hizmetlerin tümüne ulaşabilmeleri ve bunları kullanabilmeleri, kısaca toplumsal yaşama katılabilmeleri için yapıları çevrede ve kentsel hizmetlerde alınması gereken önlemlerdir.

Makul düzenleme: Engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemelerdir.

Evrensel tasarım: Ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır.

Cinsiyete dayalı ayrımcılık: İkili cinsiyet rejimine dayanan, erkeklerin kadınlardan daha üstün, daha yapabilir olduğuna dair inanıştır. Kadınlar sadece kadın oldukları için toplumsal yaşamın her alanında ayrımcılıklara maruz kalırlar.

Türçülük: Yalnızca insan türünün değil, tüm canlıların yaşam hakkını gözetmeyen anlayışın tersine, insanı biricik kabul eden ve tüm doğanın insana hizmet etmesi gerektiğine dair söylem ve eylemlerdir.

Yaşçılık: Yaşa dayalı ayrımcılıktır. Çocuklar, ergenler, gençler ve yaşlılar yaş ayrımcılığına sıklıkla maruz kalırlar.

Avrupa Birliği tarafından
eş-finanse edilmektedir

“Bilgi ve Kaynak Üretimi Yoluyla Engelli Hakları Örgütlerinin Hak Temelli Yaklaşım ve Çocuk Hakları Odağının Güçlendirilmesi Projesi”

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği
Ankara, 2025

<https://ucansupurgederneđi.org>

info@ucansupurgederneği.org

[instagram.com/ucansupurgederneđi](https://www.instagram.com/ucansupurgederneđi)

<https://bsky.app/profile/ucansupurgeder.bsky.social>

[facebook.com/UcanSupurgeDerneđi](https://www.facebook.com/UcanSupurgeDerneđi)

[linkedin.com/company/ucansupurgederneđi](https://www.linkedin.com/company/ucansupurgederneđi)

Accountability for Children
Advocacy for Rights
Çocuklar için Hesap Verebilirlik
Haklar için Savunuculuk

Bu rehber Avrupa Birliğinin eş finansman desteği ile UNICEF tarafından yürütölen ACAR Projesi Sivil Toplum Örgütleriyle İş Birliği Programı kapsamında desteklenen “Bilgi ve Kaynak Üretimi Yoluyla Engelli Hakları Örgütlerinin Hak Temelli Yaklaşım ve Çocuk Hakları Odağının Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. İçeriğın sorumluluğu tamamiyla Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneğine aittir ve Avrupa Birliği ve UNICEF’in görüşlerini yansıttığı şekilde yorumlanamaz.